

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

TEKSTİL TEKNOLOJİSİ

**KARIŞIM ELYAF BOYAMA 1
542TGD565**

Ankara, 2011

-
- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
  - Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
  - **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	2
1. LİF KARŞILIMLARINI BOYAMA	2
1.1. Lif Karışımlarının Boyanmasındaki Genel Esaslar.....	2
1.1.1. Elyaf Karışımının Amacı.....	2
1.1.2. Lif Karışımlarının Genel Özellikleri	5
1.2. Lif (İkili ve Üçlü) Karışımlar	5
1.3. Lif Karışımlarının Boyanmasında Elde Edilen Renk Efektleri.....	6
1.3.1. Boyar Madde Seçimi	8
1.3.2. Boyama Yöntemleri.....	9
1.3.3. Karışım Liflerin Boyanması	9
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	10
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	12
2. PAMUK/ VİSKON KARIŞIMLARINI BOYAMA	12
2.1. Pamuk/ Viskon Karışım Materyalleri Boyayabilen Boyar madde Çeşitleri	12
2.2. Boyama Yöntemleri	13
2.3. Pamuk/ Viskon Karışımlarının Reaktif Boyar maddelerle Boyanması	19
2.3.1. Reaktif Boyar Maddelerle Boyama Sonrası Ard İşlemler ve Önemi	20
2.4. Pamuk/ Viskon Karışımlarının Direkt Boyar maddelerle Boyanması	23
2.4.1. Direkt Boyar Maddelerle Boyama Sonrası Ard İşlemler ve Önemi	24
UYGULAMA FAALİYETİ	25
2.5. Boyamada Kullanılan Kimyasallar	27
2.6. Boyama İşleminde Dikkat Edilecek Hususlar.....	28
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	29
MODÜL DEĞERLENDİRME	30
CEVAP ANAHTARLARI.....	31
KAYNAKÇA	32

AÇIKLAMALAR

KOD	542TGD565
ALAN	Tekstil Teknolojisi
DAL/MESLEK	Tekstil Boyacılığı
MODÜLÜN ADI	Karışım Elyaf Boyama 1
MODÜLÜN TANIMI	Elyaf karışımlarının nedenlerini, çeşitlerini ve pamuk / viskon karışımlarını boyama ile ilgili bir öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/32
ÖN KOŞUL	Selülozu Boyama 1-2-3, Proteini Boyama 1-2, Sentetikleri Boyama 1-2 modüllerini almış olmak
YETERLİK	Karışım elyaf boyamak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç Bu modül ile uygun ortam sağlandığında tekniğine uygun olarak karışım elyaf boyayabileceksiniz. Amaçlar 1. Doğru olarak lif karışımlarını boyamayı kavrayabileceksiniz. 2. Pamuk/viskon karışımı materyali tekniğine uygun olarak boyayabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Gerekli işletme ortamı Donanım: Emdirme ve çektirme usulü çalışan boyama makineleri, boyama kimyasal maddeleri, mezur, terazi, pipet, hesap makinesi
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen modül sonunda ölçme aracı (çoktan seçmeli test, doğru-yanlış testi, boşluk doldurma, eşleştirme vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek sizi değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Tekstil, yaşamımızda öyle geniş bir dünyadır ki nereye bakarsak bakalım, ne kullanırsak kullanalım bir tekstil ürünü ile karşılaşmamak neredeyse mümkün değildir.

Terbiyeci olan bir kişi doğada gördüğü tüm renk ve renk efektini liflere yansıtabilmesi mümkün olduğundan bu yaptığı çalışmadan çok büyük haz alır. Gökyüzünün ve denizlerin maviliğini, ağaç ve bitkilerin değişen yeşil tonlarını, hayvanların göz alıcı renklerini, çiçeklerin bin bir renkteki görüntülerini ilham alarak tekstil mamullerine uygulayıp renklenmesini sağlamak ne kadar da güzel bir duygudur. Bu modül ile doğadan elde edilen liflerle kimyasal yollardan elde edilen liflerin karışımı sonucu elde edilen yeni bir mamulün nasıl boyandığını öğrenip uygulayabileceksiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Bu öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda, uygun ortam sağlandığında, doğru ve eksiksiz olarak lif karışımlarını boyamayı kavrayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Bu faaliyet öncesi yapmanız gereken çevrenizdeki tekstil ürünlerinden karışım olan ve olmayan kumaşları araştırınız ve bulduğunuz bu kumaşları birbirleriyle karşılaştırınız.
- Bu inceleme sonucu tekstil ürünlerinde %100 ve karışım liflerden üretilmiş kumaşlar arasındaki farklılıkları inceleyerek tartışınız.

1. LİF KARŞILIMLARINI BOYAMA

1.1. Lif Karışımlarının Boyanmasındaki Genel Esaslar

1.1.1. Elyaf Karışımının Amacı

Yapısında özellikle elyaf ve filamentler bakımından birbirine benzemeyen bileşenler bulunan ipliklere karışım veya kombine iplik denir. İki veya daha fazla elyafı bir araya getirerek karışım iplik elde edilir.

Karışım, iplik üretimi ve yüzey oluşumundan bu yana yapılmaktadır. Karışım ile iyileştirilen kalite ve düşürülen maliyet yanında başka yararlar da kazanılır. Eski iplikçiler "İplikçinin sanatı karışımında gizlidir." diyerek karışımın önemini güzel bir şekilde vurgulamışlardır. Günümüzde lif karışımı bilim ve sanatın bileşimi olarak düşünülmektedir.

Sentetik liflerde lif üretimi sırasında karışım yapmak mümkündür.

İplik fabrikalarında kullanılan ham maddeler özellikleri bakımından homojen bir nitelik taşımazlar. Doğal lifler için aynı bölgeden veya aynı hayvandan alınıyorsa bile liflerin incelikleri, uzunlukları, mukavemetleri, elastikiyetleri, rengi gibi temel lif özellikleri farklı ve önemli değişiklikler gösterebilir. Bu durum doğal lifler için farklı yetişme koşullarından kaynaklanmaktadır. Örneğin, kısa/uzun lif boyları, yüksek/düşük kaliteli, dıştan uygulanan etkilere karşı dirençli/dirençsiz, temiz/kirli doğal lifler bulunabilir.

Sentetik liflerde, lifler içindeki farklılıklar ise üretim koşullarından kaynaklanabilir. Kimyasal lifler temelde endüstriyel olarak kontrollü bir dizi işlem sürecinden geçtikten sonra

elde edilmelerine rağmen üretim partileri arasında az çok farklılıklar bulunabilmektedir. İncelik ve uzunluk bakımından oldukça düzgün olmalarına rağmen sentetik liflerde kıvrım farklılıkları, ton farklılıkları ve fiziksel özelliklerinde çok az da olsa sapmalar olabilmektedir. Bu sapmaları dengeleyebilmek amacıyla karışım işlemi gereklidir.

Lif karışımları aşağıdaki amaçlara ulaşmak için yapılmaktadır.

- Karışım ile mümkün olduğunca düzgün dağılımlı bir ham madde elde edilir. Mevsim, klima ve bakım koşullarından ötürü ham madde üzerindeki muhtemel değişiklikleri ve teknik olarak üretim hatalarından kaynaklanan sapmaları homojenize ederek her noktası aynı özelliği gösteren bir ürün elde edilir. İplik içinde liflerin homojen dağılması iplikte düzgün çalışmayı güvence altına almakta, aynı zamanda mukavemet yönünden karıştırılan liflerden uygun şekilde yararlanılması sağlanmaktadır. Elyaf kesitinde sağlanacak homojenlik, ipliğin daha düzgün olmasını, kumaşlarda daha iyi bir kumaş yapısını sağlayacaktır.
- Farklı kaynaklardan gelen ham maddelerin iplik içinde homojen dağılımı sonucu üretilen ürünün kalitesi yükseltilir.
- Karışım yapılacak liflerin iyi özelliklerinden yararlanır. (Örneğin, polyester/pamuk karışımında polyesterin sağlamlık ve kolay bakım özelliklerinden yararlanır.) Uygun lif inceliği ve uzunluğu seçilerek tuşe, parlaklık, renk vs. etki edebilir.
- Pahalı olan doğal liflerin bir kısmı yerine ucuz olan yapay lifler kullanılabilir. (Örneğin, yün/pamuk yerine yün/viskon)
- Kullanım yerine ve amacına uygun olarak düzgün satırlı, parlak veya mat lifler veya lif karışımları kullanılır.
- Farklı özelliklerdeki lif çeşitleri veya tipleri kullanılmakla moda uyumlu efektler kazanılır.
- İpliklerde fizyolojik özellikleri daha iyi hâle getirmek amacıyla karışım yapılır. Örneğin; ısı yalıtımı, tutum özellikleri, nem çekme özellikleri gibi.
- İplikte, iplikten elde edilen kumaşta ve son mamulde bakım özelliklerinin düzeltilmesi amacıyla karışım yapılır. Tekstil mamullerinde yıkama, kurutma, ütöleme gibi özellikler iyileştirilir.

Yapay lifler henüz yokken doğal liflerle, istenilen özelliklere göre düşünülen kombinasyonlarla en uygun bir konum saptanmış ve çalışılmıştır. Örneğin, % 50 koyun yünü ile karaca, geyik lifi karıştırılarak sadece kullanım değeri yükseltmekle kalmayıp av ile kazanılan bu lifler de değerlendirilmiştir.

Yapay liflerdeki gelişmeler ışığında karışım tekstillerine yeni özellikler kazandırmak mümkün olmuştur. Karışım yapay lif kullanımının yararları maliyeti düşürmenin yanı sıra daha düşük yüzey ağırlığı, daha kolay bakım (yıkama-giyim) imkânı, mamuller için çok kolay dikim olmuştur.

Ürün için fiyat etiketi önemli olduğundan pahalı olan doğal liflerin bir kısmı yerine ucuz yapay liflerin kullanımı düşünülmekteydi. Ancak genelde kullanım değeri ağır basmaktadır. Doğal liflerle yapay liflerin karışımı daha çok kullanım değerini yükseltmek

amacıyla yapılmaktadır. Kullanım rahatlığı ve sağlığa uygunluk açısından karışımın özel bir yeri vardır.

Üretim işlemleri boyunca ham maddenin makinedeki davranışını iyileştirme de bazı avantajlar getirilebilir. Örneğin, lif uzunluğu kısa olan (stapel) bir materyalin işlenmesinde bir miktar uzun lif karıştırıldığında bu lifler taşıyıcı lif görevi yaparak randıman ve kalitenin yükseltilmesinde önemli katkılarda bulunabilir.

Lif karışımlarını kullanmanın bir diğer nedeni de modadır. Üçlü veya daha çoklu karışımlarla çalışılarak özel efekt iplikleri yapılır. Karışım komponentleri farklı incelik ve renklerde seçilerek bu etki artırılabilir.

Uygun karışımın amacı ise liflerin avantajlı özelliklerini bir araya getirmek, bir diğeri ile birleştirmek ve bir diğerrinin istenmeyen özelliklerini kapatmak veya azaltmak olduğuna göre “en uygun karışım” ortaya çıkmaktadır.

Değişik karışım oranlarında üretilen aynı tip ürünün özellikleri de değişiklik arz eder. En uygun karışımın hangi lifler arasında ve hangi oranlarda olduğunu saptayabilmek için her şeyden önce üründen beklenen özelliklerin bilinmesi gerekir. Bilinenden yola çıkılarak uygun lif seçimi yapılır. Hangi lifin hangi liflerle ve ne kadar oranda karıştırılması gerektiği hesaplanır. Tüm bunlar yapıldıktan sonra üretimin teknolojik açıdan yapılabilirliği araştırılır.

Çeşitli lif karışımlarından üretilmiş bir iplikte, bu ipliği meydana getiren lif bileşenlerinin ipliğin içinde düzgün bir dağılım göstermesi istenir. Öngörülen lif bileşenlerinin ipliğin her bölümünde aynı dağılımı gösterebilmesi için lif komponentlerinin çok iyi bir şekilde karışmış olması gerekir.

Karışımı oluşturan lif komponentlerinin fiziksel özellikleri (incelik, uzunluk, özgül ağırlık vs.) ne kadar farklıysa bu komponentlerden düzgün dağılımlı karışım elde etmek o kadar zor olur. Ancak özel amaçlı efekt karışımlarında farklı özellikteki komponentler bilinçli olarak karıştırılmaktadır.

Bitmiş ürün için en iyi kaliteyi elde edebilmek amacıyla göz önünde bulundurulması gereken başlıca lif özellikler şunlardır:

- Elastikiyet
- Kıvrımlılık
- Kopma mukavemeti
- Düzgünsüzlük
- Dış yüzey yapısı
- Nem alma durumu vs.

Belirtilen nedenler dolayısıyla değerli liflerden uygun fiyatta (ekonomik) üretim yapmak imkânsızdır. Ancak fiyatı dengeleyebilmek için değerli liflerle daha az değerli lifleri karıştırmak suretiyle en uygun karışım elde edilir. Bunun için de ön hesaplama ve karışım kontrolleri gereklidir.

Optimal karışımda, bir ürünü karışıma en uygun hâle getirmede etken olan faktörler saptanır ve bunların kötü-yeterli-iyi şeklinde değişik karışım oranlarında tanımlar yapılarak üründe aranan etken faktörleri kapsayan bölge saptanır ve asıl üretime geçilir.

1.1.2. Lif Karışımlarının Genel Özellikleri

Karışım lif üretimi sadece doğal liflerle sentetik liflerin karıştırılmasıyla oluşturulmamaktadır. Doğal/doğal lif, sentetik/sentetik lif, rejenere selüloz/selüloz lifler ve benzerlerinin karışımı da yapılmaktadır. Lif karışımları ikili karışım olabileceği gibi üçlü karışımlar da olabilmektedir. Lif karışımları ile bazı avantajlar sağlanır. Bu da karışım liflerin genel özelliklerini belirler. Bunlar;

- Yüksek kopma dayanımı
- İyi sürtünme dayanımı
- Kolay yıkanabilirlik
- Buruşmazlık özelliği
- Boyutsal sabitlik
- Çabuk kuruma

1.2. Lif (İkili ve Üçlü) Karışımlar

Karışım liflerden üretilen kumaşlarda özellikleri bakımından hangi lif daha fazla kullanılmışsa kumaş o lifin özelliklerini daha fazla taşımaktadır. Örneğin, % 67 pamuk % 33 polyester karışımı olan kumaşla % 67 polyester %33 pamuk karışımı olan iki farklı kumaş aynı özellikleri göstermemektedir. Her iki kumaşta sıvı emer, ancak % 67 pamuk olan kumaş % 33 pamuk olan kumaş nazaran daha fazla emecektir. Bu da pamuk oranının diğer kumaşa göre daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Yine aynı kumaşlar için mukavemetliklerini karşılaştıracak olursak polyester oranı fazla olan kumaş diğerine göre daha sağlam olacaktır.

Tekstil liflerinin karışımları; doğal/doğal lifler, doğal/kimyasal lifler, doğal/rejenere selüloz lifler, kimyasal / kimyasal lifler, kimyasal / rejenere selüloz lifler olabilmektedir.

İplikçilikte yaygın olarak kullanılan lif karışımları şunlardır:

İkili Lif Karışımları

- Polyesterli karışımlar
  - PES/Pamuk
  - PES/Yün
  - PES/Keten
- Akrilik karışımları
  - Akrilik/Viskon
  - Akrilik/Keten
- Naylon (polyamid) karışımları
  - Yün/Polyamid
  - Polyester/Polyamid

- Pamuk/Polyamid
- Poliakrilonitril/Polyamid
- Viskon karışımları
  - Viskon/Pamuk
  - Viskon/Yün
  - Viskon/Polyamid

Üçlü Lif Karışımları

- Pamuklu sistemlerde üçlü karışımlar
  - PES/Pamuk/Keten
  - PES/Pamuk/Suni İpek
  - PES/Akrilik/Viskon (%50/30/20)
  - PES/Pamuk/Diğerleri (%55/25/20)
  - PES/Viskon/Diğerleri (%85/10/5)
- Kamgan sisteminde üçlü karışımlar
  - PES/Yün/Keten
  - PES/Keten/Suni İpek
  - PES/Yün/Diğerleri (%50/30/20)
  - PES/Yün/Angora (%55/25/20)
  - PES/Yün/Akrilik (%50/30/20)
- Strayhgarn sisteminde üçlü karışımlar
  - Yün/Viskon/Polyamid

Diğer Karışımlar

- Karışımda kullanılan diğer lifler
  - Tiftik İpek
  - Angora Kaşmir
  - Deve tüyü Keçi kılı
  - Lama kılları Alpaka
- Döküntüler
  - Yoluk yün karışımları
  - İplik dolgu materyali

1.3. Lif Karışımlarının Boyanmasında Elde Edilen Renk Efektleri

Karışımların boyanmasında dört farklı renk efekti elde etmek mümkündür:

- Karışımların aynı renkte ve renk derinliğinde boyanması (üni boyama)

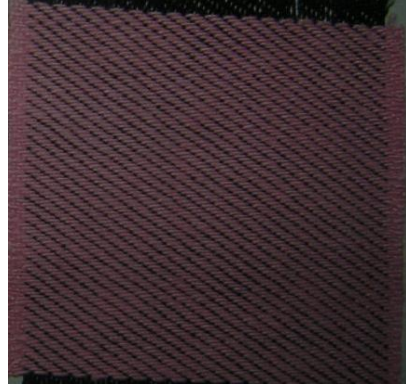
Resim 1.1: Üni boyama yapılmış mamul

- Karışımlardan yalnızca birinin boyanması

Resim 1.2: Karışımlardan birinin boyanması sonucu elde edilmiş mamul

- Karışımlardan birinin diğerine oranla daha koyu renge boyanması (ton-in-ton etkisi)
- Karışımlardan birinin farklı renge boyanması (çapraz boyama)

Resim 1. 3: Karışımlarından biri farklı renge boyanmış mamul

Resim 1. 5: Karışımlarından biri farklı renge boyanmış mamul

1.3.1. Boyar Madde Seçimi

Lif karışımlarından üretilen mamul iplik veya kumaş hâlde olabilmektedir. Bu mamullerin boyanması için kullanılan boyar maddeleri seçerken hassas olunmalıdır. Çünkü karışım ikili veya fazla olmasa da üçlü olabilmektedir. İkili karışımlarda az da olsa aynı boyar madde her iki lifi de boyayabilmektedir. Karışımı oluşturan lifler çoğunlukla bileşenleri bakımından farklılık göstermektedir. Seçeceğimiz boyar maddede şu özelliklerin olması istenebilir:

Karışımı boyayan boyar maddeler ile boyama yaparken diğer lifin de hafiften boyanarak kirlenmesi pek istemez. Örneğin, A boyar maddesi ile A lifini; B boyar maddesi ile B lifi boyanacaksa A boyar maddesi ile boyama yaparken B lifinin kirlenmesi pek istenmez. Aynı şekilde B boyar maddesi ile B lifini boyarken A lifinin de kirlenmesi pek istenmez.

Ancak karışımı oluşturan lifler aynı renge boyanacaksa oluşabilecek kirlenme önemsizlenebilir.

- Lif karışımlarında boyanmasında kullanılan boyar maddelerin istenilen özellikleri kumaşa tam olarak aktarılabilmesi için bazı yardımcı maddeler (tekstil yardımcı maddeler) kullanılır. Kullanılan bu yardımcı maddeler karışımı oluşturan diğer liflere zarar vermemelidir. Örneğin, karışım kumaşın boyanmasında kullanılan A boyar madde A lifini çok iyi boyayabilir ve B lifini

- kirletmeyebilir; ancak A boyar maddesi ile kullanılan yardımcı maddeler B lifine de zarar vermemesi gerekmektedir.
- Boyama diyagramındaki sıcaklık artışı veya azalması karışımı oluşturan diğer life (boyanmış veya boyanmamış) zarar vermemesine dikkat edilmelidir.
  - Karışım lifi boyayan boyar madde veya boyar maddelerin ekonomik olması boyar madde seçimini etkileyen unsurlardan biridir.

Başarılı bir boyama elde etmek için boyar madde seçimi önemli bir faktördür. Hangi reaktif grubu içerirse içersin boyar maddenin çekim, fiksasyon, tuz, flotte oranı, asitten, alkaliden ve diğer boyamaya yardımcı maddelerden etkilenme özellikleri benzer olması hâlinde boyar maddeler birlikte kullanılmalıdır.

1.3.2. Boyama Yöntemleri

Karışım lifler emdirme veya çektirme yöntemine göre çalışan boyama makineleri kullanılarak liflerin boyanması sağlanır. Boyama yöntemleri çeşitli olmakla beraber tek banyoda boyama ve çift banyoda boyama diye iki ana yöntemden söz edebiliriz.

1.3.3. Karışım Liflerin Boyanması

Karışım lifleri boyayan kişiler, bu işin bir sanat olduğunu her zaman söylerler. Çünkü karışım liflerini boyayabilmek için karışımda bulunan liflerin yapılarını ve birbirlerine karşı gösterdiği etkileri bilmek gerekmektedir.

Karışım liflerin boyanmasında tek ya da çift banyo yöntemleri yapılabilir. Tek banyo yönteminde karışımlar aynı banyoda boyanır. Çift banyo yönteminde ise elyaf türlerinden biri önce, diğeri ise yeni bir banyoda birinciden sonra boyanır.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Yapısında özellikle elyaf ve filamentler bakımından birbirine benzemeyen bileşenler bulunan ipliklere ne denir?
A) Karışım veya kombine iplik
B) Mamul
C) Tek iplik
D) Pike
2. Karışımların aynı renkte ve renk derinliğinde boyanmasına ne denir?
A) Bobin boyama
B) İplik boyama
C) Kumaş boyama
D) Üni boyama
3. Bir elyafın diğerine oranla daha koyu renge boyanmasına ne denir?
A) Üni boyama
B) İplik boyama
C) Kumaş boyama
D) Ton-in-ton etkisi
4. Karışımların farklı renge boyanmasına ne denir?
A) Üni boyama
B) Çapraz boyama
C) Ton-in-ton etkisi
D) Kumaş boyama
5. Aşağıdakilerden hangisi karışım liflerin genel özelliklerinden biri değildir?
A) Kolay yıkanabilirlik
B) Çabuk kuruyabilir
C) Yüksek kopma dayanımı
D) Karışımlardan tek bir lifin özelliğini alır.

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

6. ( ) Karışım lif üretimi sadece doğal liflerle sentetik liflerin karıştırılmasıyla oluşturulmaktadır.
7. ( ) Farklı kaynaklardan gelen ham maddelerin iplik içinde homojen dağılımı sonucu üretilen ürünün kalitesi yükseltilir.
8. ( ) Farklı özelliklerdeki lif çeşitleri veya tipleri kullanılmakla modaaya uygun efektler kazanılır.
9. ( ) Pahalı olan doğal liflerin bir kısmı yerine ucuz olan yapay liflerle kesinlikle kullanılamaz.

-
10. ( ) Liflerin karışımı ile mümkün olduğunca düzgün dağılımlı bir ham madde elde edilir.
11. ( ) Lif bileşenlerinin ipliğin her bölümünde aynı dağılımı gösterebilmesi için lif komponentlerinin çok iyi bir şekilde karışmış olması gerekmez.
12. ( ) Karışım lifler sadece emdirme yöntemine göre çalışan boyama makineleri kullanılarak liflerin boyanması sağlanır.
13. ( ) Karışım liflerin boyanmasında tek ya da çift banyo yöntemleri uygulanabilir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Bu öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda, uygun ortam sağlandığında, pamuk/viskon karışımı materyali tekniğine uygun olarak boyayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Pamuk ve viskon liflerinin nereden ve nasıl elde edildiğini ve kullanım yerlerini araştırınız.

2. PAMUK/ VİSKON KARIŞIMLARINI BOYAMA

2.1. Pamuk/ Viskon Karışım Materyalleri Boyayabilen Boyar madde Çeşitleri

Pamuk/viskon lif karışımlarını çoğunlukla direkt boyar madde ile reaktif boyar maddeler kullanılarak boyanabilmektedir.

Direkt ve reaktif boyar maddeler anyonik yapıya sahip boyar maddelerdir.

Direkt boyar madde selüloz liflerine karşı substantivitesi (boya banyosunda bulunan boyar madde moleküllerinin, boya banyosundan elyaf üzerine geçerek tekrar boya banyosuna geçmemek için direnç göstermesi) yüksek olmasından dolayı substantif boyar maddeler de denir.

Direkt boyar maddenin avantajları şunlardır:

- Ucuzdur.
- Suda kolay çözünür.
- Boyanma işlemi çok basittir.
- Boyama sırasında yüksek pH değerlerine gerek yoktur.
- Geniş renk yelpazesi vardır.
- Koyu renkleri mevcuttur.

Direkt boyar maddenin dezavantajları şunlardır:

- Direkt boyar maddelerin yaş haslıkları orta derecededir.
- Işık haslıkları düşüktür. Ancak boyama sonrasında metal tuzları ile yapılan işlemlerle ışık haslığını arttırmak mümkündür. Haslık arttırmada kullanılan metal tuzları bu boyamalar için fiksator olarak piyasada bilinmektedir.

- Bu boyar maddelerin bir bölümü kanserojen etkiye sahiptir.

Reaktif boyar maddeler suda kolay bir şekilde çözünebilen boyar maddelerdir. Selüloz esaslı liflerden başka az olmasına rağmen yün, polyamid, ipek, liflerin boyanmasında da kullanılabilirlerdir.

Reaktif boyar maddeler, diğer tüm boyar maddelerden farklı olarak lif molekülleriyle reaksiyona girebilen ve liflere gerçek kovalent bağlarla (atomlar arasında elektron ortaklaşmasından oluşan bağ) bağlanabilen boyar maddelerdir.

Reaktif boyar maddelerin avantajları şunlardır:

- Parlak renklerle geniş renk paleti bulunmaktadır.
- Koyu renkleri mevcuttur.
- Çok yüksek yaş haslıkları vardır.

Reaktif boyar maddelerin dezavantajları şunlardır:

- Çektirme yöntemiyle yapılan boyamalarda çok miktarlarda tuz kullanılmaktadır.
- Boyama sonrası yıkama işlemlerinde su, enerji tüketimi ve harcanan zaman fazladır.
- Selüloz doğal elyaf olmasından dolayı her lif standart olamayacağından sentetik liflerdeki gibi standart kalitede elde etmek çok zordur.
- Depolama sırasında bazı reaktif boyar maddelerle boyanmış olan materyallerde yaş haslıkların düştüğü gözlenmektedir. Bunun nedeni elyaf-boyar madde bağının zayıflamasıdır.

2.2. Boyama Yöntemleri

Pamuk/viskon karışım liflerin boyanması için çektirme yöntemi veya çok nadiren de olsa emdirme yöntemleri uygulanabilmektedir. Bu yöntemlerle yapılan boyama işleminde tek banyo yöntemi kullanılmaktadır.

Tek banyo yöntemi, karışımı oluşturan liflerin ikisi de hazırlanan bir boyama banyosunda boyanmasıdır. Uzun metrajlı kumaşlarda emdirme yöntemi tercih edilebilir; ancak bu boyama sonucu pamuk ve viskonun aynı tonu yakalamak çok zor olduğundan işletmelerde çoğunlukla çektirme yöntemi uygulanmaktadır.

Pamuk ve viskon selüloz esaslı liflerdir. Pamuk tamamen doğal bir lif olup viskon ise doğal polimerlerden (pamuk linterleri veya ladin ağacından) elde edilir. Fiziksel ve kimyasal işlemlerle rejenere (yeniden yapılanma) edilerek oluşturulan bir liftir. Yani ham maddesi doğadan elde edilen fakat kimyasal işlemler yapılarak elde edilen bir liftir. Viskona rejenere selüloz da denilebilmektedir.

Viskon lifi ile pamuk lifinin yapılarına bakıldığında iki lifte selüloz olmasına rağmen, polimerleşme dereceleri (Polimer bileşikler, monomer adı verilen küçük bir molekül biriminin, birbiri ile çok fazla sayıda kimyasal kovalent bağlarla birleşmesi sonucunda oluşmuş büyük moleküllerdir. Polimer moleküllerindeki monomer sayısına, polimerleşme

derecesi denir.) farklıdır. Bu oran pamukta 2000–10000 arası, viskonda ise 200–250 arasındadır. Ayrıca pamukta %70 olan kristalin bölge oranı, viskozda %40'dır. Bu farklar ile birbirleri arasında fiziksel ve kimyasal özelliklerinde farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle pamuk lifi viskona göre daha mukavemetli, sıvı emme yeteneği daha az ve kimyasal reaksiyonlara karşı direnci daha azdır.

Viskon suda ve bazik çözeltilerde pamuktan daha fazla şişer. Bu nedenden dolayı boyama işlemlerinde viskon, pamuk lifinden daha fazla boyar madde bünyesine alabilmektedir.

Selülozik lifleri boyamak için kullanılan boyar maddeleri su ile çözeriz ve su ile çözülmüş olan boyar maddeyi boyanacak materyal ile aynı ortama sokarız. Çözeltide bulunan boyar madde parçacıkları liflere gitmek istemektedir. Ancak düzgün bir boyama için boyar maddelerin lifin içine girmesi, bizim istediğimiz zamanda ve bizim istediğimiz miktarlarda olması gerekmektedir. Bunu sağlamak için bazı kimyasal maddelerden ve sıcaklıktan yararlanırız. Biz, boyar madde ile lif arasındaki çekimi istediğimiz dengede tutabilirsek hatasız bir boyama elde edebiliriz.

Selülozik lif boyanmasında boyanma adımları basit olarak şu şekilde oluşmaktadır:

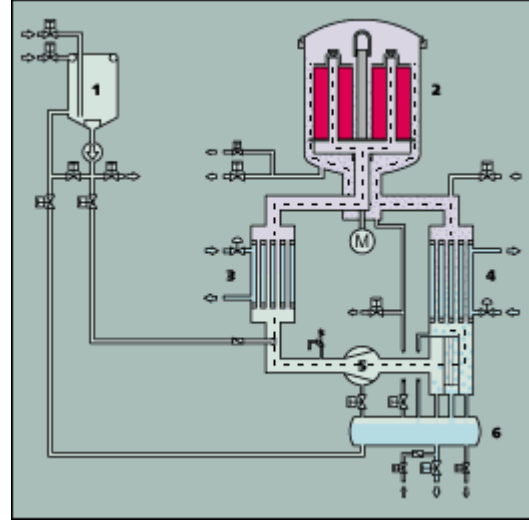
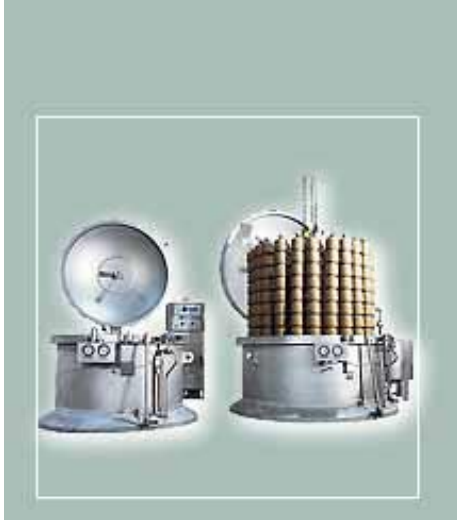
- Liflerin ıslanması ve suyun etkisi ile suyla şişmiş kanalların oluşması
- Boyar madde parçacıklarının liflerin yüzeyine adsorbsiyonu (boyar maddenin elyaf yüzeyine tutunması)
- Boyar madde ve molekül iyonlarının şişmiş gözeneklerden liflerin içerisine difüzyonu (boyar madde moleküllerinin elyafın fiziksel olarak tutunduğu dış yüzeyinden iç molekül yapısına hareketi, yayılma)
- Liflerin içine nüfuz etmiş boyar maddenin fiksajıdır (sabitlik)

Pamuk/viskon karışımlarının boyanması çoğunlukla çektirme yöntemine göre yapılmaktadır. Bu yöntemle iplik hâlde ve kumaş hâlde boyama yapılabilmektedir.

İplik hâlde olarak ise iplikler çile hâlinde veya bobin hâlde boyanabilmektedir.

Resim 2.1: Çile boyama makineleri

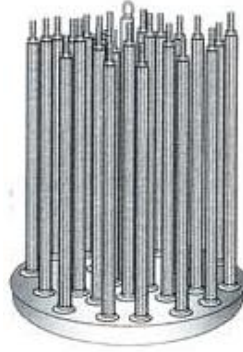
Şekil 2.1: Bobin iplik boyama makineleri

Bobin boyama makinesinde ipliklerin boyanması için çile hâlindeki iplikler boyama için üretilmiş olan bobinlere aktarımı yapılır.

Resim 2.2: Bobin boyama için çile hâlindeki ipliğin bobinlenmesi

Bobinlenmiş olan iplikler HT bobin boyama makinesinin içine yerleştirilmesi için bobinleri üzerinde bulunduran taşıyıcıya konulup üst tarafından sıkıştırılıp sabitlenmesi sağlanır.

Resim 2.3: Boyama için bobinlerin konulduğu taşıyıcı

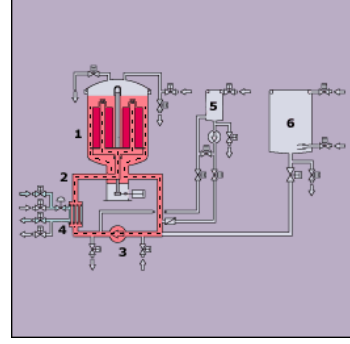
Resim 2.4: Boyanacak ipliklerin üzerine sarıldığı bobinlerin taşıyıcıya sıkışmasını sağlayan aksamlar

Sabitlenen bobinler HT boyama makinesinin içine yerleştirilmesine hazır hâtedir.

Resim 2.5: Bobin hâldeki ipliklerin boyamaya hazır hâli

Boyama işleminde hazır olan iplikler boyanır makineden çıkarılarak kurutulur.

Resim 2.6: HT bobin boyama makinesinde boyanmış iplikler

Resim 2.7: Bobin kurutma makinesi

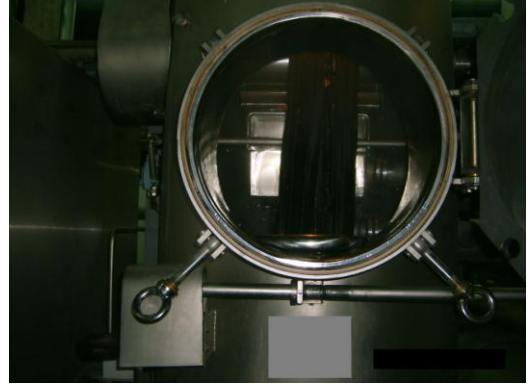
Pamuk/viskon liflerinin kumaş hâde boyanması büyük çoğunlukla çektirme yöntemiyle yapılmakta ve çektirme yöntemine göre çalışan makineler ile boyanmaktadır.

Resim 2.8: HT kumaş boyama makinesi

Kumaş makineye yüklenir. Boyama reçetesine göre hazırlanan flote, boyar madde ve kimyasal yardımcı maddeler zamanı geldiğinde makineye ilave tankından kazanın içine gönderilerek boyama yapılır.

Resim 2.9: Pamuk/viskon karışımı kumaşın çektirme yöntemi ile boyanması

Pamuk/viskon lif karışımlarını çektirme yöntemine göre birçok makinede boyamak mümkündür.

Resim 2. 10: Superflow kumaş boyama makinesi

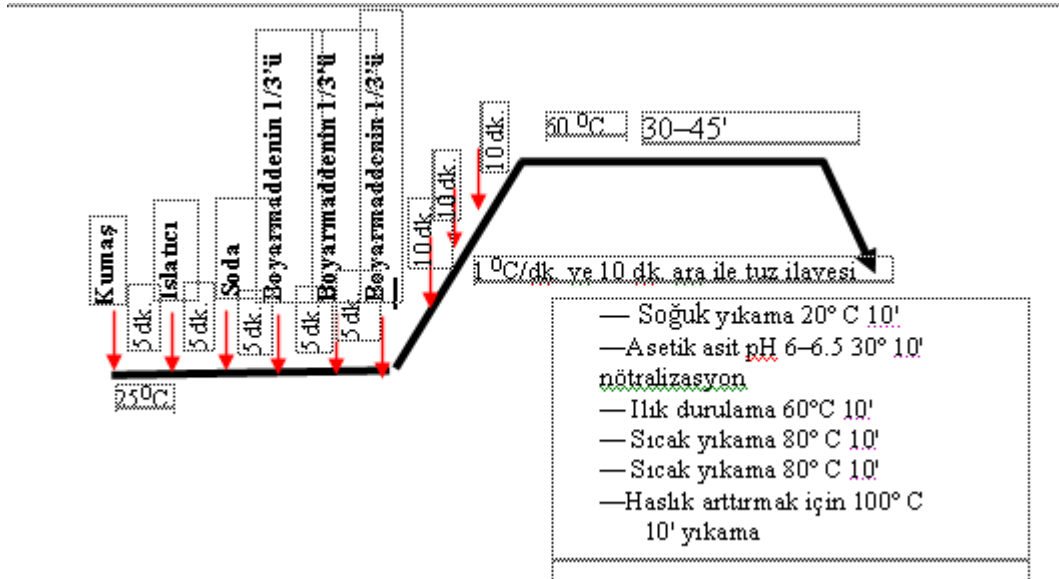
Resim 2.11: HT-JET kumaş boyama makinesi

Resim 2.12: HT kumaş boyama makinesi

2.3. Pamuk/ Viskon Karışımlarının Reaktif Boyar maddelerle Boyanması

Pamuk/viskon karışım liflerinin çektirme yöntemine göre reaktif boyar madde ile boyama reçetesi:

Reçete

- F.O: 1:5
- M.A: 300 kg
- 2ml/l ıslatıcı
- % 1,5 Reaktif boyar madde
- 8g/l soda
- 12g/l tuz (sülfat veya sodyum tuzları)

Reçete hesapları

$$\begin{array}{l} 1 \text{ kg mal için} \quad 5 \text{ l flotte ise} \\ \hline 300 \text{ kg mal için} \quad X \text{ l flotte kullanılmalı} \\ X = \frac{5 \times 300}{1} \quad X = 5 \times 300 = 1500 \text{ l flotte kullanılmalıdır.} \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 1 \text{ l için} \quad 2 \text{ ml ıslatıcı kullanılıyorsa} \\ \hline 1500 \text{ l için} \quad X \text{ ml ıslatıcı kullanılmalı} \\ X = \frac{1500 \times 2}{1} \quad X = 1500 \times 2 = 3000 \text{ ml} = 3 \text{ l ıslatıcı kullanılmalıdır.} \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 1 \text{ l için} \quad 8 \text{ g soda kullanılıyorsa} \\ \hline 1500 \text{ l için} \quad X \text{ ml soda kullanılmalı} \\ X = \frac{1500 \times 8}{1} = 1500 \times 8 = 12000 \text{ g} = 12 \text{ kg soda kullanılmalıdır.} \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 1 \text{ l için} \quad 12 \text{ g tuz kullanılıyorsa} \\ \hline 1500 \text{ l için} \quad X \text{ g tuz kullanılmalı} \\ X = \frac{1500 \times 12}{1} = 1500 \times 12 = 18000 \text{ g} = 18 \text{ kg tuz kullanılmalıdır.} \end{array}$$

Reçete verilen değerler ve boyama diyagramı işletmelerde farklı oranlarda ve şekilde uygulanabilmektedir.

2.3.1. Reaktif Boyar Maddelerle Boyama Sonrası Ard İşlemler ve Önemi

Reaktif boyar madde ile yapılan boyama sonrasında yapılan ard işlemler ile boyama sırasında life bağlanmayan, banyo veya lif yüzeyinde kalan boyar maddelerin sonraki aşamalarda renk değişimi ve akması gibi sorunlara neden olmaması için boyama sonunda yapılan yıkama işlemleridir. Ard işlemler ile mamulün yıkama, sürtünme, ütü, ışık gibi kullanım haslıklarının iyileştirilmesi sağlanır.

UYGULAMA FAALİYETİ

Reaktif boyar madde ile pamuk/viskon karışımı mamulü boyayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ İş önlüğünüzü giyiniz.	
➤ Boyanacak kumaşı hazırlayınız.	
➤ Reçete hesaplarını yapınız.	
➤ Kullanılacak flotte, boyar madde ve kimyasal maddeleri hesaplanan oranlarda hazırlayınız.	
➤ Kumaşı makineye yükleyiniz.	
➤ Hazırlanan kimyasalları ilave tankına koyarak makineye yükleyiniz.	➤ Pamuk/viskon karışımlarını reaktif boyar maddelerle boyama yaparken boyar madde ve kimyasal maddelerin tamamen çözülmesine dikkat ediniz.
➤ Boyama diyagramına uygun çalışınız.	➤ Boyar maddeyi partiler hâlinde vereceğinizi unutmayınız. ➤ Boyamada kullanılacak tuzu partiler hâlinde vereceğinizi unutmayınız.
➤ Boyama süresi bittikten sonra boya banyosunu boşaltınız.	
➤ Kazanın içine 20 °C’de yıkama banyosu alıp 10 dakika boyanmış mamulü yıkayıp yıkama banyosunu boşaltınız.	➤ Yıkamalar için verilen sıcaklıklarda ve sürede hassas olarak çalışınız.
➤ Asetik asit ile pH 6- 6,5 ve sıcaklık 30 °C olan nötralizasyon banyosunu kazanın içine ilave edip 10 dakika işlem yapınız.	➤ Yıkamaları için verilen sıcaklıklarda ve sürede hassas olarak çalışınız.
➤ Nötr olan mamulü 60 °C’ de 10 dakika yıkayıp banyoyu boşaltınız.	➤ Yıkamaları için verilen sıcaklıklarda ve sürede hassas olarak çalışınız.
➤ 80 °C 10 dakika sıcak yıkama yapıp banyoyu boşaltınız.	➤ Bu işlemi 2 kez yapacağınızı unutmayınız.
➤ Haslık arttırmak için 95°C’de 10 dakika yıkayınız.	
➤ Mamulü makineden çıkarıp kurutunuz.	

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız beceriler için **Evet**, kazanamadığınız beceriler için **Hayır** kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

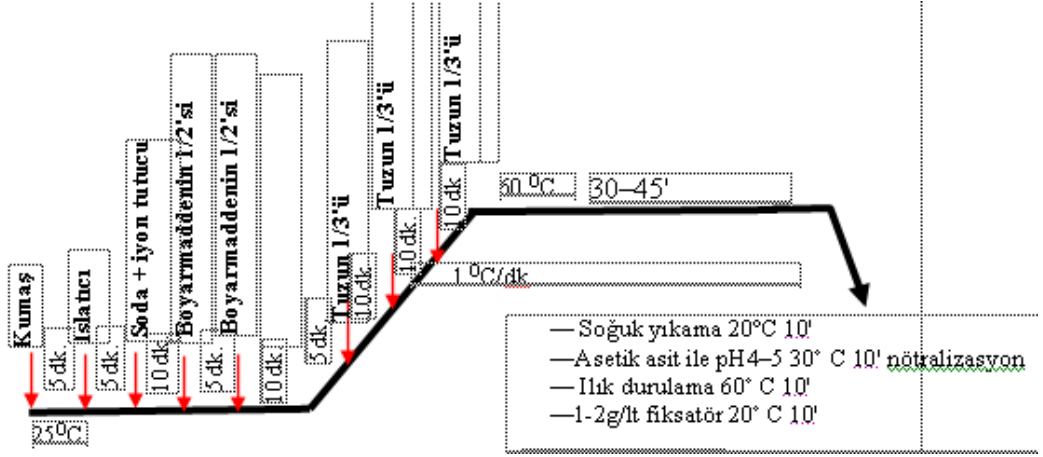
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	İş önlüğünüzü giydiniz mi?		
2.	Boyanacak kumaşı hazırladınız mı?		
3.	Reçete hesaplarını yaptınız mı?		
4.	Kullanılacak flotte, boyar madde ve kimyasal maddeleri hesaplanan oranlarda hazırladınız mı?		
5.	Kumaşı makineye yüklediniz mi?		
6.	Hazırlanan kimyasalları ilave tankına koyarak makineye yüklediniz mi?		
7.	Boyama diyagramına uygun çalıştınız mı?		
8.	Boyama süresi bittikten sonra boya banyosunu boşalttınız mı?		
9.	Kazanın içine 20 °C'de yıkama banyosu alıp 10 dakika boyanmış mamulü yıkayıp yıkama banyosunu boşalttınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “**Hayır**” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “**Evet**” ise “Ölçme ve Değerlendirme”ye geçiniz.

2.4. Pamuk/ Viskon Karışımlarının Direkt Boyar maddelerle Boyanması

Pamuk/viskon karışım liflerinin çektirme yöntemine göre direkt boyar madde ile boyama reçetesi:

Reçete;

- F.O: 1:12
- M.A: 225 kg
- 1ml/l ıslatici
- % 1,2 Direkt boyar madde
- 5g/l soda
- 10g/l tuz (sülfat veya sodyum tuzları)
- 1g/l iyon tutucu

Meslek hesapları:

1kg mal için   12 l flotte ise
225 kg mal için   X l flotte kullanılmalı

$$X = \frac{12 \times 225}{1} \quad X = 225 \times 12 = 2700 \text{ l flotte kullanılmalıdır.}$$

1 l için   1ml ıslatici kullanılıyorsa
2700 l için   X ml ıslatici kullanılmalı

$$X = \frac{2700 \times 1}{1} \quad X = 2,7 \text{ l flotte kullanılmalıdır.}$$

$$\begin{array}{l} 100 \text{ kg mal için} \\ 225 \text{ kg için} \end{array} \quad \begin{array}{l} 1,2 \text{ kg boyar madde kullanılıyorsa} \\ X \text{ ml boyar madde kullanılmalı} \end{array}$$

$$X = \frac{225 \times 1,2}{100} = \frac{270}{100} \quad X = 2,7 \text{ kg boyar madde kullanılmalıdır.}$$

$$\begin{array}{l} 1 \text{ l için} \\ 2700 \text{ l için} \end{array} \quad \begin{array}{l} 5 \text{ g soda kullanılıyorsa} \\ X \text{ ml soda kullanılmalı} \end{array}$$

$$X = \frac{2700 \times 5}{1} \quad X = 2700 \times 5 = 13500 \text{ g} = 13,5 \text{ kg soda kullanılmalıdır.}$$

$$\begin{array}{l} 1 \text{ l için} \\ 1500 \text{ l için} \end{array} \quad \begin{array}{l} 10 \text{ g tuz kullanılıyorsa} \\ X \text{ ml tuz kullanılmalı} \end{array}$$

$$X = \frac{2700 \times 10}{1} \quad X = 2700 \times 10 = 27000 \text{ g} = 27 \text{ kg tuz kullanılmalıdır.}$$

$$\begin{array}{l} 1 \text{ l için} \\ 2700 \text{ lt için} \end{array} \quad \begin{array}{l} 1 \text{ ml iyon tutucu kullanılıyorsa} \\ X \text{ ml iyon tutucu kullanılmalı} \end{array}$$

$$X = \frac{2700 \times 1}{1} \quad X = 2700 \text{ ml} = 2,7 \text{ l iyon tutucu kullanılmalıdır.}$$

Reçete verilen değerler ve boyama diyagramı işletmelerde farklı oranlarda ve şekilde uygulanabilmektedir.

2.4.1. Direkt Boyar Maddelerle Boyama Sonrası Ard İşlemler ve Önemi

Direkt boyar madde ile yapılan boyama sonrasında yapılan ard işlemler ile boyama sırasında life bağlanmayan, banyo veya lif yüzeyinde kalan boyar maddelerin sonraki aşamalarda renk değişimi ve akması gibi sorunlara neden olmaması için boyama sonunda yapılan yıkama işlemleridir. Ard işlemler ile mamulün yıkama, sürtünme, ütü, ışık gibi kullanım haslıklarının iyileştirilmesi sağlanır.

UYGULAMA FAALİYETİ

Direkt boyar madde ile pamuk/viskon karışımı mamulü boyayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ İş önlüğünüzü giyiniz.	
➤ Boyanacak kumaşı hazırlayınız.	
➤ Reçete hesaplarını yapınız.	
➤ Kullanılacak flotte, boyar madde ve kimyasal maddeleri hesaplanan oranlarda hazırlayınız.	
➤ Kumaşı makineye yükleyiniz.	
➤ Hazırlanan kimyasalları ilave tankına koyarak makineye yükleyiniz.	➤ Pamuk/viskon karışımlarını direkt boyar maddelerle boyama yaparken boyar madde ve kimyasal maddelerin tamamen çözülmesine dikkat ediniz.
➤ Boyama diyagramına uygun çalışınız.	➤ Boyar maddeyi partiler hâlinde vereceğinizi unutmayınız. ➤ Boyamada kullanılacak tuzu partiler hâlinde vereceğinizi unutmayınız.
➤ Boyama süresi bittikten sonra boya banyosunu boşaltınız.	
➤ Kazanın içine 20 °C'de yıkama banyosu alıp 10 dakika boyanmış mamulü yıkayıp yıkama banyosunu boşaltınız.	➤ Yıkamalar için verilen sıcaklıklarda ve sürede hassas olarak çalışınız.
➤ Asetik asit ile pH 4- 5 ve sıcaklık 30 °C olan nötralizasyon banyosunu kazanın içine ilave edip 10 dakika işlem çalışınız.	➤ Yıkamaları için verilen sıcaklıklarda ve sürede hassas olarak çalışınız.
➤ Nötr olan mamulü 60 °C'de 10 dakika yıkayıp banyoyu boşaltınız.	➤ Yıkamaları için verilen sıcaklıklarda ve sürede hassas olarak çalışınız.
➤ Fiksator ilave edip 20 °C'de 10 dakika çalışınız.	➤ Fiksator ile işlem yaparak mamulün ışık haslığını arttırmış olacaksınız.
➤ Mamulü makineden çıkarıp kurutunuz	

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız beceriler için Evet, kazanamadığınız beceriler için Hayır kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçeği	Evet	Hayır
➤ İş önlüğünüzü giydiniz mi?		
➤ Boyanacak kumaşı hazırladınız mı?		
➤ Reçete hesaplarını yaptınız mı?		
➤ Kullanılacak flotte, boyar madde ve kimyasal maddeleri hesaplanan oranlarda hazırladınız mı?		
➤ Kumaşı makineye yüklediniz mi?		
➤ Hazırlanan kimyasalları ilave tankına koyarak makineye yüklediniz mi?		
➤ Boyama diyagramına uygun çalıştınız mı?		
➤ Boyama süresi bittikten sonra boya banyosunu boşalttınız mı?		
➤ Kazanın içine 20 °C’de yıkama banyosu alıp 10 dakika boyanmış mamulü yıkayıp yıkama banyosunu boşalttınız mı?		
➤ Asetik asit ile pH 4- 5 ve sıcaklık 30 °C olan nötralizasyon banyosunu kazanın içine ilave edip 10 dakika işlem çalıştınız mı?		
➤ Nötr olan mamulü 60 °C’de 10 dakika yıkayıp banyoyu boşalttınız mı?		
➤ Fiksator ilave edip 20 °C’de 10 dakika çalıştınız mı?		
➤ Mamulü makineden çıkarıp kuruttunuz mu?		

DEĞERLENDİRME

Yaptığınız değerlendirme sonucunda eksikleriniz varsa öğrenme faaliyetine dönerek işlemi tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız “Evet” ise öğrenme faaliyetine devam ediniz.

2.5. Boyamada Kullanılan Kimyasallar

Pamuk/viskon karışım liflerin boyanmasında kullanılan kimyasal maddeler ve görevleri şunlardır:

➤ **Islatıcı**

Pamuk/viskon karışımlarının daha çabuk ve daha iyi ıslanmasını sağlamaktadır. Islatıcı ile yapılan ön yıkama sonucu liflerin boyanması esnasında lifler daha çabuk ve iyi bir şekilde boyar maddeyi çekecektir. Islatıcı flotteye boyanacak mamulle veya hemen sonrasında ilave edilir. Hızlı ıslatması ve köpük yapmaması, arzu edilen en önemli özellikleridir.

Islatıcı, pamuk/viskon karışımlarını boyayan reaktif ve direkt boyar maddelerin ikisinde de kullanılmaktadır.

➤ **Soda**

Soda banyodaki bazik ortamı sağlamaktadır. Reaktif ve direkt boyar maddeler pamuk/viskon lifleri ile bağ yapmak için yani liflerin boyanması için alkali ortam gerektiğinden soda kullanılır. Alkali ortam olarak genelde pH 10–10,5 olması istenir. Flotte içine soda boyar maddeden önce veya sonra verilebilir.

Soda, pamuk/viskon karışımlarını boyayan reaktif ve direkt boyar maddelerin ikisinde de kullanılmaktadır.

➤ **Tuz**

Selüloz ve selüloz esaslı liflerinin boyanmasında sülfat ve sodyum tuzları tercih edilir. Tuz, boyar maddenin çekim hızını artırır. Tuz flotteye boyar madde verildikten sonra ilave edilir. Pamuk/viskon karışım lifini boyarken tuzun hepsi bir anda verilmez eğer verilirse flottede bulunan tüm boyar madde parçacıkları life hücum edeceğinden abrajlı boyama olur yani lifin bazı yerleri açık renk bazı yerleri koyu renk olur. Boyama sırasında kullanılan tuzdan dolayı oluşabilecek hatayı önlemek için flotte içine tuz partiler hâlinde verilir.

Tuz, pamuk/viskon karışımlarını boyayan reaktif ve direkt boyar maddelerin ikisinde de kullanılmaktadır.

➤ **İyon tutucu**

İyon tutucular suya sertlik veren kalsiyum (Ca), magnezyum (Mg) gibi iyonları askıya alır. Bu sayede suyun sertliğinden dolayı oluşabilecek hata önlenmiş olur.

İyon tutucu, pamuk/viskon lif karışımlarını boyayan direkt boyar madde ile yapılan boyamalarda kullanılır.

➤ **Yağ sökücü**

Örme kumaşlarda örme makinesinin iğnesinden ipliğe yağ bulaşabilmektedir. Boyama sırasında kumaşta bulunan yağ lekeleri flotteye konulan yağ sökücü ile bertaraf edilebilir. Yağ sökücü örme kumaşlarda gerek görüldüğünde kullanılabilir.

Yağ sökücüler, pamuk/viskon karışımlarını boyayan reaktif ve direkt boyar maddelerin ikisinde de kullanılabilir.

➤ **Fiksator**

Metal tuzlarıdır. Direkt boyar madde ile boyamadan sonra mamulün fiksatorle işlem yapılarak ışık hasılığının ve yıkama hasılığının artması sağlanır.

2.6. Boyama İşleminde Dikkat Edilecek Hususlar

Pamuk/viskon lif karışımlarının ikisi de selüloz esaslı lifler olmasına karşın karşının boyanmasında dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta bulunmaktadır. Viskon lifinin amorf bölge oranı pamuğa nazaran daha fazla olduğundan boyama esnasında viskon lifi pamuğa göre daha fazla boyar madde çekmektedir. Viskon lifi pamuğa nazaran daha fazla boyar madde çektiğinde koyu görünecek ve sanki iki farklı tonda boyama yapılmış hissi verecektir. Bunu önlemek için boyama sıcaklıkları ayarlanarak düzenlenebilmektedir. Örneğin, sıcakta boyayan boyar maddelerde viskon lifi 80 °C'de en fazla boyar madde çekerken pamuk ise 60 °C'de en fazla boyar madde çeker. Eğer boyama sıcaklığını 60 °C'de tutarsak viskon normalden daha az boyar madde çeker ve pamuk ile aynı ton yakalanabilir.

Reaktif boyar maddelerle boyama yaparken hidroliz olma tehlikesi vardır. Hidroliz, reaktif boyar maddenin reaktif grubu, yalnız selüloz moleküllerindeki –OH (hidroksil) grupları ile değil aynı zamanda suyun –OH (hidroksil) gruplarıyla da tepkimeye girmesidir. Hidroliz olayında boyar madde selülozla bağ yaparken suyla da bağ yapmaktadır. Bu bağ sonucu suyla bağ yapan boyar maddeler lifin içine girmeyeceğinden mamulün yüzeyine çökmeler yapacaktır. Oluşan çökmeler sonucunda boyanan kumaşta yıkama, ışık, sürtünme gibi önemli haslıklarda düşmeler oluşur. Hidroliz olmasından dolayı reaktif boyar maddelerle yapılan boyamalardan sonra yıkama çok önemli bir yer tutar. Hidrolizin bir an önce önlenmesi için boyar maddenin bir an önce lifler tarafından alınması gerekmektedir. Boyama sırasında boyar maddenin hidrolizine herhangi bir çare bulunamamıştır. Bununla beraber hidrolizi en düşük seviyede tutmak için flotte oranını en alt seviyede tercih etmek gerekir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Pamuk/viskon karışımları aşağıdaki boyar maddelerden hangisi kullanılarak boyanmaktadır?
A) Dispers boyar maddelerle
B) Katyonik boyar maddelerle
C) Reaktif boyar maddelerle
D) Asit boyar maddelerle
2. Aşağıdakilerden hangisi substantif boyar maddelerin diğer ismidir?
A) Dispers boyar maddeler
B) Direkt boyar maddeler
C) Asit boyar maddeler
D) Reaktif boyar maddeler
3. Aşağıdakilerden hangisi direkt boyar maddenin avantajlarından biri değildir?
A) Ucuz olması
B) Suda kolay çözünür olması
C) Boyanma işlemi çok basit olması
D) Bu boyar maddelerin bir bölümü kanserojen etki göstermesi
4. Reaktif boyar maddeler aşağıdaki liflerin hangisinin boyanmasında kullanılmaz?
A) Pamuk
B) Polyester
C) Viskon
D) Yün
5. Aşağıdakilerden hangisi reaktif boyar maddenin avantajlarından biri değildir?
A) Çektirme yöntemiyle yapılan boyamalarda çok miktarlarda tuz kullanılması
B) Parlak renklerle geniş renk paleti bulunması
C) Çok yüksek yaş haslıkları olması
D) Koyu renkleri olması
6. Aşağıdakilerden hangisi pamuk/viskon karışımlarının daha çabuk ve daha iyi ıslanmasını sağlayan kimyasal maddedir?
A) Soda
B) Islatici
C) İyon tutucu
D) Asetik asit

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D yanlış ise Y yazınız.

1. ( ) Direkt ve reaktif boyar maddeler anyonik yapıya sahip boyar maddelerdir.
2. ( ) Reaktif boyar maddeler, diğer tüm boyar maddelerden farklı olarak lif molekülleriyle reaksiyona girebilen ve liflere gerçek kovalent bağlarla bağlanabilen boyar maddelerdir.
3. ( ) Pamuk/viskon karışımlarını boyanmasında tek banyo yöntemi kullanılmaktadır.
4. ( ) Pamuk lifinin amorf bölgeleri viskon lifine göre daha azdır.
5. ( ) Viskon suda ve bazik çözeltilerde pamuktan daha fazla şişer.
6. ( ) Pamuk/viskon karışımlarını boyanmasında kullanılan tuz boyama hızını yavaşlatır.
7. ( ) Pamuk/viskon karışımlarını boyanmasında kullanılan soda boyama ortamını alkali yaparak boyama işleminin olmasını sağlar.
8. ( ) Pamuk/viskon karışımlarını boyamak için direkt ve reaktif boyar maddeler tek dozajda flotte içine verilmelidir.
9. ( ) Pamuk/viskon karışımlarını direkt ve reaktif boyar maddelerle boyama yaparken tuzu tek dozajda flotte içine verilmelidir.
10. ( ) Pamuk/viskon karışımlarını reaktif boyar maddelerle boyadıktan sonra son işlem olarak bir kere ılık yıkama yapmak yeterli olur.
11. ( ) Pamuk/viskon karışımlarını direkt boyar maddelerle boyadıktan sonra ard (son) işlemlerde fiksatorle yıkama yaparak mamulün ışık ve yıkama haslığı iyileştirilir.
12. ( ) Hidroliz, reaktif boyar maddenin reaktif grubu, yalnız selüloz moleküllerindeki –OH (hidroksil) grupları ile değil, aynı zamanda suyun –OH (hidroksil) gruplarıyla da tepkimeye girmesidir.
13. ( ) Boyama sonrasında yapılan ard işlemler; boyama sırasında life bağlanmayan, banyo veya lif yüzeyinde kalan boyar maddelerin sonraki aşamalarda mamulde renk değişimi ve akması gibi sorunlara neden olmaması için yapılır.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ- 1'İN CEVAP ANAHTARI

1.	A
2.	D
3.	D
4.	B
5.	D
6.	Yanlış
7.	Doğru
8.	Doğru
9.	Yanlış
10.	Doğru
11.	Yanlış
12.	Yanlış
13.	Doğru

ÖĞRENME FAALİYETİ- 2'NİN CEVAP ANAHTARI

1.	C
2.	B
3.	D
4.	B
5.	A
6.	B

MODÜL DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1.	Doğru
2.	Doğru
3.	Doğru
4.	Doğru
5.	Doğru
6.	Yanlış
7.	Doğru
8.	Yanlış
9.	Yanlış
10.	Yanlış
11.	Doğru
12.	Doğru
13.	Doğru

KAYNAKÇA

- BAŞER İnci, **Elyaf Bilgisi**, 1995.